

HAUSER ARNOLD LEVELEZÉSÉBŐL¹

Thomas Mann - Alfred Knopfnak, Pacific Palisades [Los Angeles], 1952. január 8.²

Kedves Alfred!

Hauser Arnold művének, *A művészet és az irodalom társadalomtörténetének* kiadásával az amerikai közönségnek csodálatos ajándékot adtál. A könyv, amelynek olvasása az utóbbi napok elfoglaltságául szolgált számomra, oly magas intellektuális színvonalat képvisel, hogy ugyanazzal a mércével mérve két díszes kötetének pompája már-már kevésnek is tűnik hozzá. Valóban bátor koncepció megírni az irodalom és a művészet történetét annak kezdeteitől egészen a közelmúlt eseményeiig, és azokat minden korban kortárs háttérük előtt szemléltetni. A különféle művészi mozgalmak háttéréről van szó, amelyek a legnagyobb kreatív elméket is befolyásolták, akik egyszerre voltak öntudatlan termékei és megvilágító kritikusi munkájuk társadalmi körülményeinek.

A szerző erudíciója csodálatra méltó. Annak ellenére, hogy a feldolgozott téma nagysága tömörségre készítette, a legkülönbözőbb, összetett és belső ellentmondásokkal terhelt jelenségek leírásában jutott megvilágító erejű belátásokhoz. Shakespeare-ről és Tolsztojról alkotott briliáns portréi az általam valaha olvasott legkiválóbb olyan elemzések közé tartoznak, amelyeket a zenik komplex természetéről írtak.

Azt viszont nagyon nehezemre esik megérteni, amit róla hallottál, jelesül, hogy egyesek a szöveget reménytelenül nehézkesnek találják. Tulajdonképpen ez egy felettébb olvasmányos könyv, ugyanakkor információk bőséges forrásául szolgál. Egyszerre tiszta, pontos és a legnagyobb objektivitással írták. Az elejétől fogva élvezetes olvasnunk, név- és tárgymutatója révén pedig felbecsülhetetlen értékű kézikönyv is egyben. Minden képesítése megvan arra, hogy az amerikai háztartások kulturális bibliájává váljon. Azzá is kellene válnia.

Szívélyes üdvözlettel,
Thomas Mann

Zuh Deodáth fordítása

¹ Közreadja Zuh Deodáth, szerkesztette Markója Csilla, Bardoly István.

² Gépirat. Az eredeti levél átíratának két lapja 11-es és 12-es, saját kezű számozással Hauser Arnold hagyatékában. *A művészet és az irodalom társadalomtörténete* első kiadása körüli szakmai tevékenységeket dokumentáló mappában található. Thomas Mann, Hauser művének amerikai megjelenése (1951, azonos évben jelent meg a Routledge & Kegan Paul-féle londoni kiadással) után írta levelét a kiadónak, Alfred Knopfnak (1892-1984). Az átíratot Hauser a könyv kiadójától kapta meg és annak

Hauser Arnold – Thomas Mannak, London, 1952. március 21.³

Kedves Mester!

Félek attól, hogy merő klisének hangzik, ha életem egyik legboldogabbjának nevezem azt a napot, amelyen elolvastam Alfred Knopfnak a könyvemről írt levelét. Csakhogy már azzal is bizonyítani tudom állításom valóságosságát, ha azon felejthetetlen órákra gondolok, amelyeket *A Buddenbrook ház*, a *Tonio Kröger*, a *Halál Velencében*, *A varázshegy* vagy a *Lotte Weimarban* olvasásának szenteltem; vagy esszéire, amelyek az irodalomértésből vett első leckéimül szolgáltak; vagy arra, hogy hogyan fejlődött a művészet és az irodalom társadalmi összefüggéseiről alkotott koncepcióm, amelyet részben az inspirált, ahogyan Ön birkózott az író a modern polgári társadalomban elfoglalt helyének kérdéseivel; nem is beszélve arról a háláról, amellyel Tolsztojról szóló fejezetek kapcsán – amelyeket volt kegyes méltatni – a témába vágó műveinek tartozom; vagy azokra a kedves és dicsérő szavaira, amelyekkel Lukács Györgyöt illette, aki egykoron barátom volt. Kétség nem fér hozzá, hogy igen kevés esélye volt annak, hogy olyasvalaki olvassa és méltassa könyvemet, mint Ön. Méltatása most itt van előttem feketén-fehéren, és csak arra gondolok, hogy talán még egy ideig nem felejtí el művemet, és hogy az Ön valamelyik biográfusa majd egyszer egy lábjegyzetben említést tesz róla mint az Ön kielégíthetetlen olvasásvágyának dokumentumáról, mint egy olyan – egyébként már teljesen elfelejtett – könyvről, amelyet Ön egyszer baráti szavakkal illett. Minden könnyebb lett volna, ha azokban a hosszú és keserves években, amelyek során e könyvön dolgoztam, valaki azzal kecsegtetett volna, hogy Ön úgy ír majd róla, ahogyan azt ma olvashatom. De még nincs késő, ma is képesek vagyunk örülni a kedves, szép szavaknak. Köszönet azok mindenikéért.

Tisztelettel és köszönettel,
Hauser Arnold

Zuh Deodáth fordítása

nyomán írta itt közölt levelét Thomas Mannak. Alfred Knopf vállalata Mann műveinek egyik kiadója volt az Egyesült Államokban. Többek között 1951-ben ő publikálta *A kiválasztott* [*The Holy Sinner*] Helen Tracy Lowe-Porter (1876/1877–1963) által készített angol fordítását. Lowe-Porter 1924–1960 között tizenkét kötetnyi Thomas Mann művet fordított angolra, köztük mindegyik nagy regényét. Knopf a levél tanúsága szerint már korábban beszélt Mannal Hauser művéről, az író pedig többek között ezekre (is) reagált. A levelet Thomas Mann a *New York Times Book Review* 1952. február 10-ei számában publikálta először. Itt a zürichi Thomas Mann Archívum szíves engedélyével jelenik meg.

³ Gépirat, autográf aláírással; fénymásolat. A levelet Hauser angolul írta Mannak. A borítékon: Dr. Thomas Mann, Pacific Palisades, U.S.A. A lapon felül: The University of Leeds fejlece áthúzva. MTAK Kéziratára Ms. 10.854/27 – Másolat az ETH Zürich Thomas Mann Archívumának B-II-HAUSA-1 jelzetű kéziratáról. Hauser Arnold örököse és a zürichi Thomas Mann Archívum szíves engedélyével. Közvetlen előzményének tekinthető az a levél, amelynek átírata Hauser hagyatékában is megtalálható, illetve válogatásunkban is közöljük. Hauser erre a levélre reagálva ragadott tollat, és írt Mannak.

11

A letter from
T H O M A S M A N N
to the publisher
A l f r e d K n o p f
in New York

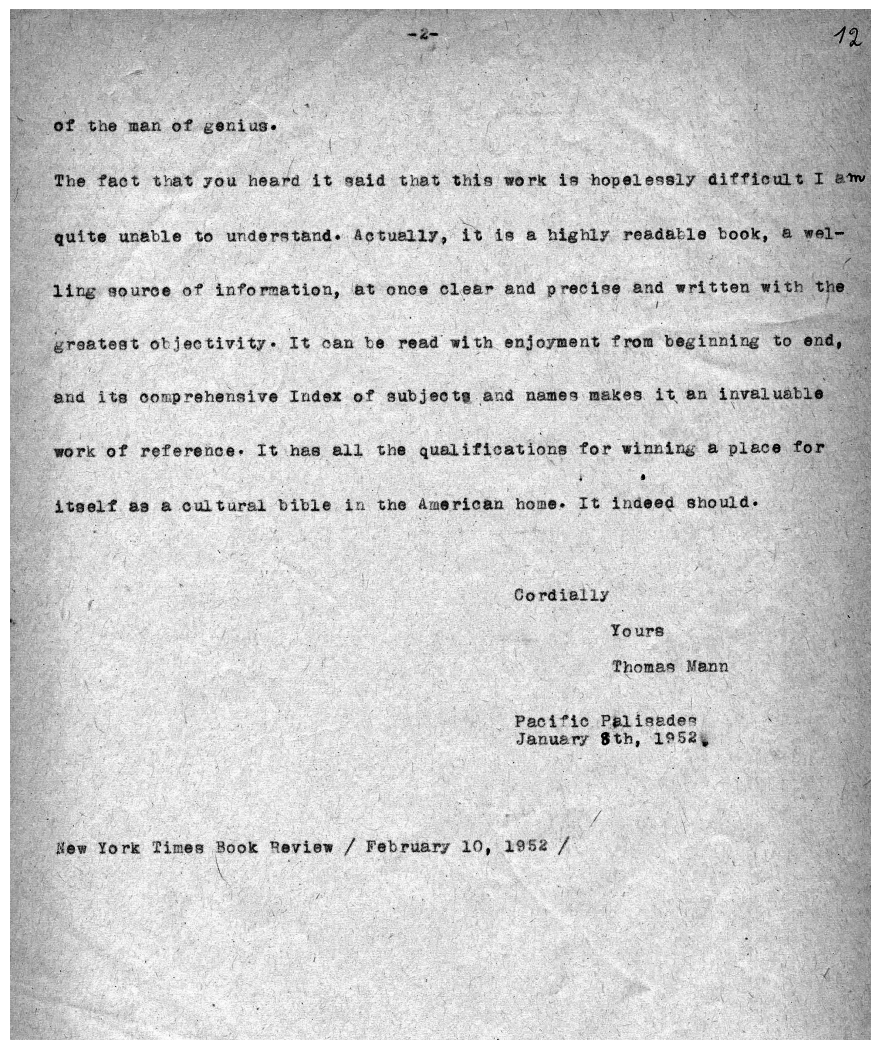
Dear Alfred,

In publishing Arnold Hauser's SOCIAL HISTORY OF ART you have presented the American public with a magnificent gift. This work, with which I have been occupied for the past several days, is of so great an intellectual range that the format of the two luxuriously produced volumes might almost seem inadequate. It is a bold conception indeed: a history of literature and art, from their earliest beginnings to their most recent manifestations, in terms of contemporaneous backgrounds - backgrounds against which the various artistic movements take place, and by which even the greatest creative minds are shown to have been influenced, at the same time as unconscious products and as illuminating critics of the social circumstances under which they work.

The author's breadth of erudition is to be marvelled at. Despite all the need for compression imposed on him by the tremendous scope of his subject matter, he more than once achieves startling insights in his descriptions of various phenomena in all their complexity and inherent conflict. His brilliant study of Shakespeare and his portrait of Tolstoi, for example, belong to the best pages that I have ever read about the complex nature

Thomas Mann Alfred Knopfnak küldött levelének kiadói átirata. Papír, írógép.

© Hauser Arnold örökösei/Alfred A. Knopf örökösei/Thomas Mann Archiv, Zürich

Lukács György - Hauser Arnoldnak, Budapest, dátum nélkül [1969 vége]⁴

Kedves Hauser!

Tudomásom szerint Heller Ágnes kiküldte magának néhány könyvét. Nagyon kérem, olvassa el ezeket kellő figyelemmel, mert az én véleményem szerint

⁴ MTA Könyvtár és Információs Központ, Lukács Archívum [továbbiakban: MTAK LA], Lukács György levelezése, dokumentumok. Fehér füzetlap, aláírás nélkül. A lapon nincs dátum, azonban, Hauser válaszelevelét figyelembe véve, valamikor 1969 végén íródhatott.

mindegyikben, elsősorban az Arisztotelész és a reneszánsz monográfiában⁵ nagyon sok új és fontos szempont merült fel. Semmiképpen sem akarok magára „nyomást gyakorolni”, de azt hiszem, hogy a mai elméleti fejlődés jó ügyét szolgálná, ha hozzásegítené ahhoz, hogy ezeknek a tanulmányoknak legalább egy része angolul megjelenjen.

Meleg üdvözlettel igaz híve:

Lukács György

Hauser Arnold - Lukács Györgynek, London, 1970. február 1.⁶

Kedves Lukács,

amint megfelelő képet nyertem Heller Ágnes könyvről⁷ - mégpedig igen kedvező képet - rögtön érintkezésbe léptem kiadómmal (Routledge & Kegan Paul-lal) és a beszélgetés eredményét közöltem Heller Ágnessel, aki időközben írt nekem. Arra kértem, hogy levelem tartalmáról számoljon be magának, hogy ne kelljen kétszer megírnom ugyanazt, és ő bizonyára eleget fog tenni kérésemnek. Természetesen továbbra is meg fogom tenni, ami tőlem telik. Sajnos a kiadás mestersége itt nem folyik se szerelemből, se kulturális szempontból, ha ez nem egyezik a kereskedelmivel.

Meleg üdvözlettel vagyok igaz híve,

Hauser Arnold

Lukács György - Hauser Arnoldnak, Budapest, 1970. november 30.⁸

Kedves Hauser!

Levelemhez mellékelem annak a felhívásnak a szövegét, melyet az üldözött és valószínűleg halálos ítélettel fenyegetett baloldali harcos, Angela Davis megmentésére⁹

⁵ *Az aristotelési etika és az antik ethosz*. Budapest, 1966.; *A reneszánsz ember*. Budapest, 1967, 1971².

⁶ MTAK LA, Lukács György levelezése, dokumentumok. Kis formátumú levélpapír, gépirással.

⁷ Nem lehet tudni pontosan, hogy Hauser melyik könyvről beszél, mivel Lukács előző levelében Heller Ágnes több munkáját is említi, de *A reneszánsz embert* 1978-ban megjelentette a Routledge & Kegan Paul (*Renaissance Man*. Transl. Richard E. Allen), amely Hauser könyveinek angliai kiadását is gondozta.

⁸ MTA Könyvtár és Információs Központ, Lukács Archívum, Lukács György levelezése, dokumentumok. Átirat, aláírás nélkül, rózsaszín kapcsos füzetlapon - hozzá cédula, rajta a következő gépelte szöveg: „Kérem mielőbbi válaszát a Davis ügyben. Arra is kérem, tegyen meg mindent annak érdekében az angol tudományos közvéleményben.”, illetve tollal feljegyezve: „3 Eton Avenue NW3 London”

számos értelmiséginek eljuttattam. Kérem Önt, hogy nevével és tekintélyével csatlakozzék akciókhoz, s egyszersmind kérjen fel Ön által tekintélyesnek ítélt értelmiségieket a csatlakozásra. A szöveget oly általánosan fogalmaztam meg, hogy aláírása ne jelentsen egy meghatározott politikai programhoz való csatlakozást is. Módosító javaslatát természetesen mindenki előterjesztheti, s mindenki fenntarthatja jogát az egyéni tiltakozásra is, noha megjegyzem, hogy az együttes fellépésnek nagyobb hatása van. Kérem, táviratilag jelezze nekem, ha az akcióban részt kíván venni, s egyben azok nevét is írja meg, akik Önnek csatlakozásukat bejelentették. Arra is kérem, próbálja az ottani sajtónyilvánosságot megmozgatni a tiltakozó irat leközlése érdekében. A megnevezett sajtóorgánumhoz azután én mindazoknak a nevét eljuttatom, akik a különböző országokból az akcióhoz csatlakoztak.

Meleg üdvözlettel igaz híve,

Lukács György

Hauser Arnold - Lukács Györgynek, London, 1970. december 8.¹⁰

Kedves Lukács!

Nagyon sajnálom, hogy körülményeimnél fogva nem tehetek eleget kérésének, bármennyire szeretném is.

A tekintetbe jövő viszonyok leírása túl messzire vezetne és attól tartok, türelmét túlságosan igénybe venné.

Viszont biztos vagyok benne, hogyha módom volna személyesen beszélnem Önnel, meggyőzném helyzetem megítélésének helyességéről és igazat adna nekem.

Meleg üdvözlettel hálás híve,

Hauser Arnold

⁹ Lukács Angela Davis ügyében tett megkereséséről és az itt kibontakozott levelezésről más forrásból is tudhatunk. Lásd még a válogatásunkban közölt interjút.

¹⁰ MTA Könyvtár és Információs Központ, Lukács Archivum, Lukács György levelezése, dokumentumok. Gépirat, autográf aláírással, fejléces, kisformátumú levélpapíron Hauser londoni lakcímével: 3 Eton Avenue, N. W. 3 - Hampstead 0319.